



# International Journal of Academic Value Studies

ISSN : 2149 - 8598

[www.javstudies.com](http://www.javstudies.com)

(Yayınlanma Tarihi: 17/05/2016)

International Journal of Academic Value Studies, 2016 / 2 (4): 145-160.



## Küreselleşme Çağında Milliyetçilik ve Ulus-Devlet

Öğr. Gör. Altun ALTUN<sup>1</sup>

<sup>1</sup>Hakkari Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Elemanı, altunaltun6@hotmail.com

### Öz

Bu çalışmada amaçlanan, ulus kavramının unsurlarını, süreçlerini ve oluşturulma modellerini açığa çıkarmayı bu yolla milliyetçiliğin doğasını, dünyanın giderek daha fazla birleştiği ve etnik gruplarla uluslar arasında engellerin azaldığı ulus-devletle ilgili küreselleşme çağındaki gelişmeleri analiz ederek küreselleşme şartlarında da önemini koruyacağı anlaşılan milliyetçi ideolojinin ve ulus-devletin temel prensiplerini ortaya koyabilmektir.

**Anahtar Kelimeler:** Küreselleşme, Ulus, Milliyetçilik, Ulus-Devlet, Ulus İnşası.

**JEL Kodları :** F01, F02, G38

## Nation-State and Nationalism in the Age of Globalization

### Abstract

In this study, it has been intended to reveal the concept elements, processes and created models of nation. Thus, it has been able to demonstrate basic principles of nation-state and nationalist ideology that will also apparently retain its importance on globalization conditions, by analyzing the nature of nationalism, decreased barriers between the ethnic groups with nations, more increasingly concentrated of the world, and developments dealing with nation-state in the age of globalization.

**Key Words:** Globalization, Nation, Nationalism, Nation-State, Nation Building

**JEL Classification:** F01, F02, G38

### 1. GİRİŞ

Bir ulus nedir? Milliyetçilikten ne anlıyoruz? O ulusal kimlikten ayrılır mı? Uluslar üstülük ve toplum mühendisliği, ulus inşası dışında devlet kurmaya, yeni yöntemler arayan kurumsal mühendislik girişimleri midir? Ve nasıl kullanırsak kullanalım ulus kavramıyla ne demek istiyoruz?

Milliyetçilik, milli hisse dayalı duygu, davranış tarzı ve tutumlar anlamında oldukça eskilere dayansa da tarihte modern dönemlere ait oldukça yeni bir olgudur. Ulus-devletin ortaya çıkması, milliyetçilik akımının da gelişmesine yol açtı. Bu kavram ilerleme ve özgürleşme değerleriyle, egemenlik arayışlarıyla bağlantılı olarak 19. yüzyılın siyasal tartışmalarının merkezinde yer aldı ve bağımsızlıkla sonuçlanan kurtuluş hareketlerine danışmanlık etti. Küreselleşme rozetiyle yapılan çalışmalar Neo-liberalizm ve post modernitedeki yükseliş, gelişmiş batılı ülkelerin serbest piyasa anlayışına dönüşü, doğu bloğunun çöküşüyle kutupsuz bir dünyanın boy göstermesi gibi süreçler milli sınırların önemsizleştiği savlarını güçlendirirken milliyetçiliği de adeta bir hedef tahtası haline getirip olumsuz bir anlam yüklemiştir.

Ulus ve milliyetçilik Soğuk savaş'ın derin jeopolitik sarsıntılarla devrilmesinden sonra etnik temizlik görünümü alan çatışmalarının (Kafkaslar, Bosna gibi) sorumlusu ilan ediliyor. ( Leca,

J. , 1998:7). Artçı sarsıntılar boyunca yükselen "Doğanın sonu", Tarihin sonu", Kalana karşı Batı" sesleri ise, 21.yüzyılda yapılacak yeni düzenlemelerin arama-kurtarma takımlarıydı. Küreselleşme rozetiyle çalışmalar daha etkin bir formda sürdürülmüş ve bir yanda dünya toplumları birleştirilmeye çalışılırken diğer tarafta yerellik ve etnikliği gündeme getirmiştir. Küreselleşme, ulus-devletlerin tahribatına yol açmış, ulus terimine meydan okumuş ve özellikle yeni etnik oluşumların körüklenmesine katkı sunmuş ve toplumları bölmüştür. Dünyanın her yerinde eski kültürler parçalanarak yeni bir biçime sokulmuştur. Belki de Marks ve Engels'in çok sayıdaki milli kültür ve edebiyattan ortak bir edebiyat ve kültür doğabileceği umudunun, nihayet gerçekleşeceği ana gelinmişti. ( Smith, 2002:16). XXI. yüzyılın başlarında ise bir geçiş süreci sonunda değişen şartlara rağmen milliyetçiliğin popülerliğini ve geçerliliğini sürdürdüğü görülmüştür. Kimi çalışmalara göre, küreselleşme süreci, milliyetçiliği ve onunla bağlantılı, ulus-devlet, ulusal egemenlik, ulusal bağımsızlık gibi kimi kavramları zayıflatıcı, hatta, anlamsızlaştırıcı bir ekti yaparken, diğer bazı yaklaşımlara göre, söz konusu olgular ve kavramlar, küreselleşme çağında, belli bir dönüşümle birlikte varlıklarını ve etkilerini sürdüreceklendir.

Bu çalışmada amaçlanan, yukarıdaki sorulara cevap ararken, ulus kavramının unsurlarını, süreçlerini ve oluşturulma modellerini açığa çıkarmayı bu yolla milliyetçiliğin doğasını, dünyanın giderek daha fazla birleştiği ve etnik gruplarla uluslar arasında engellerin azaldığı ulus-devletle ilgili küreselleşme çağındaki gelişmeleri analiz ederek küreselleşme şartlarında da önemini koruyacağı anlaşılan milliyetçi ideolojinin ve ulus-devletin temel prensiplerini ortaya koyabilmektir.

## 2. ULUS NEDİR

Ulus bazıları aynı etnik kökenden gelen aynı dini, dili ve kültürel değerleri paylaşan insan topluluğu olarak tanımlarken, bazıları olaya daha fazla genetik açıdan bakarak aynı etnik kökenden gelen ve aynı dili konuşan insan topluluğu olarak tanımlama eğilimi içindedir. Ulus tanımı bu şekilde yapıldığında ulusçuluk kavramının ırkçılık veya etnik ayrımcılık biçiminde anlaşılması önlenemez. Ayrıca aynı etnik kökenden gelen insanların oluşturduğu türdeş devlet sayısı da oldukça az olduğundan modern ulus-devlet kavramı bu anlamda çok az sayıda devlet için kullanılan bir kavram haline gelmektedir. Ayrıca böyle bir tanım pek çok ülkede yeni karışıkları çağrıştırdığından modern siyaset bilimciler tarafından kaçınılmaktadır.

Bunun yerine ulus; ortak kültüre, ortak değerlere, ortak standartlara, ortak siyasal hedeflere sahip olan topluluk biçiminde tanımlanarak daha pragmatik bir yol tercih edilmektedir.

Bununla beraber ulus kavramı gerek uluslar arası politikada gerekse siyaset biliminde kolay tanımlanabilen bir kavram değildir. Bazılarına göre ulus, bir devletin sınırları içinde yaşayan insan topluluğu iken, kimilerine göre, birbiriyle etnik, dini, kültürel ve tarihsel bakımdan ortak bağlarla bağlı olan bir sosyal topluluktur. Rupert Emerson'a göre ise ulus,"bir toplumsal mirasın en önemli unsurlarına ortaklaşa sahip olduklarına inanan ve gelecekte de kaderlerinin ortak olduğunu düşünen bir topluluktur" (Arı,2006:25).

Ulus tanımlanırken işaret edilen bir diğer noktada ulus ve devlet arasındaki ilişkidir. Ernest Haas, ulusun "kendi devletlerini korumaya veya yaratmaya çabalayan" insanlardan oluştuğuna işaret ederken, F.S. Northedge'de ulus tanımında, ulusu oluşturan insan gruplarını birleştiren bağlardan birisi olarak , henüz ulaşılamamış olsa da , ilerleyen zamanda bir devlet kurma isteğinden söz etmektedir.Ulus kendini korumada ve kendi varlığını kabul ettirmede siyasal bir araç olarak kullanmak amacıyla devleti ele geçirmeye uğraşmaktadır.Emerson'un işaret ettiği gibi, modern zamanlarda insanoğlunun oluşturabildiği en büyük, en etkin örgüt devlet olduğu gibi, devlet ile ulus arasında ayniyet sağlama yolunda büyük bir mücadele yürütülmüş ve günümüzde de yürütülmektedir. ( Sönmezoglu,1995:22).

Türkçede kavim, kabile veya belli bir topluluk anlamında kullanılan "millet" kavramı İslâm kültüründe daha farklı manalara gelmektedir. "Millet" sözlükte, tutulan ve gidilen yol demektir. Bu yol eğri de olabilir, doğru da. Bu anlamdan hareketle 'millet' kelimesi 'din ve şeriat' yerine kullanılmaktadır. Çoğulu, milel'dir. Kur'an' da ve İslâm kültüründe millet, din anlamında kullanılmıştır. Esasen din, şeriat ve millet kelimeleri birbirine yakın manada olup, her biri başka yönlerden yaklaşık aynı anlamı ifade ederler. 'Millet' kavramı, tıpkı din terimi gibidir. Yüce Allah'ın, peygamberleri aracılığı ile kulları için belirlediği hükümler manzumesidir. İnsanlar bu hükümlere uyarak O'nun rızasına kavuşurlar Millet ile din arasındaki fark; millet kavramı, gönderildiği peygamberin adıyla söylenir. "İbrahim milleti", "Musa milleti" gibi. "Allah'ın dini" denilebilir ama "Allah'ın milleti" demek yanlış olur. "Millet" kelimesi, Kur'ân-ı Kerim'de 15 yerde geçer. Bütün bu âyetlerdeki "millet" kelimesi "din" anlamında kullanılır. Din; yani inanç sistemi ve şeriat. Birkaç örnek verelim: "Kendini bilmez beyinsizden başka kim İbrahim milletinden yüz çevirir?" Şu âyet millet kavramının anlamını daha açık bir şekilde ifade etmektedir: "Sen onların milletlerine (dinlerine-inanç sistemlerine) uymadıkça, Yahûdi ve Hıristiyanlar senden kesinlikle râzı (hoşnut) olacak değillerdir..." (2/Bakara, 120). Yahudi ve Hıristiyanlar ne Peygamberi, ne de O'na inanan Müslümanları, kendi inanç sistemlerine, kendi uydukları yola, yaşama biçimlerine uymadıkça sevmezler.\*

Millet, İslâm kültürüne göre din anlamında kullanıldığından, "İslâm milleti", "küfür milleti" tabirleri doğrudur. Türk milleti, Yunan milleti... gibi ifadeler yanlıştır. Millet kelimesinin kavim/ulus anlamında kullanılması, 19. asırdan sonra ve özellikle 20. asırda yaygınlaştırılmıştır.(Kalkan,2007:7). Osmanlı Devleti'nin hukuki ve idari düzeni millet sistemine dayanmaktaydı. Din ve Şeriat temelinde ana milletler de İslam, Rum-Ortodoks, Ermeni ve Yahudi genel ayrımına göre tasnif edilmişti. Fransız Devrimi'nin estirdiği ulusçu düşüncelerin etkisiyle, milletin tanımından din ve şeriat kalkar ve süreç içinde millet kavramı sayısal insan topluluğunu ifade eder. Ümmet, unsur, cinsiyet, kavmiyet hatta ırk kelimeleri 19.yy sonu 20.yy başlarında ulusu karşılamak için kullanılmış diğer kavramlardır.(Yıldız,1995).

Osmanlı'nın son zamanlarında, aydınlarda İslâm davası ve idealizmi kaybaldığından, özellikle Tanzimat sonrası yeni idealler aranmaya, ülkenin içinde bulunduğu durumdan kurtuluş için İslâm'ın dışında yönelişler baş gösterdi. Tanzimat'la birlikte yazarlar, şairler, siyaset adamları, okuyup yazması olan mekteplilerin kalem ve dillerinden birkaç parlak kavram çıkıyordu: "Vatan, millet, eşitlik, özgürlük". Ziya Gökalp, 1923'te Türkçülüğün Esasları adlı kitabını yayınlar ve bu özellikle Emile Durkheim'in etkisinde kalarak oluşturduğu sosyoloji ve ideolojisiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin fikir babası olur. Emile Durkheim'den adapte edilerek nation karşılığı olarak ulus denilmesi gerektiği halde "millet" denilerek tanımlanan kavram: Dil, toprak, ülkü, tarih ve din birliği ile birbirlerine bağlı topluluk. Ama insanımıza okullarda, medyada hâlâ milletin tanımı olarak Ziya Gökalp'ın Yahudi sosyologdan tercüme ettiği anlayış, bilim ve tek gerçek diye öğretiliyor. İslâm ise, milletin tanımını dinin tanımıyla eşit görüyor. O yüzden Müslüman halk, Türk olmadığı halde Müslüman olan sözcülemi İngiliz Yusuf İslâm'ı, Çeçen mücahidini veya Filistinli Arap bir Müslüman genci, Türk olduğu halde İslâm düşmanı insanlardan kendine daha yakın görüyor.(Kalkan,2007:9)

Tarihsel açıdan bakıldığında ulusların, birbirinden farklılaşmasına neden olan, çok farklı süreçlerin ürünü olduğu görülür. Genel hatlarıyla, ulusları ortaya çıkaran beş tarihsel süreçten söz edilebilir:

*Birincisi*:14-18. yy arasında Batı Avrupa'da yaşanan gelişmelerle (ticaret-aydınlanma-modernleşme-sanayileşme)yöresel ve feodal kimliklerin ulus içinde bütünleşmesi ve yerel bağlılıkların aşıldığı süreç

\* Millet kelimesinin geçtiği diğer âyetler için bkz. 3/Âl-i İmrân, 95; 4/ Nisâ, 125; 6/En'âm, 161; 7/A'râf, 88-89; 12/Yûsuf, 37-38; 14/İbrâhim, 13; 18/ Kehf, 20; 22/Hacc, 78; 38/Sâd, 7).

İkincisi: Brincisiyle eşzamanlı olarak ve onun bir yan ürünü olarak keşifler döneminde başlayan kolonizasyon süreci

Üçüncüsü: Doğu Avrupa'da, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme süreçleri

Dördüncüsü: İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürgelerin çözülmesi süreci

Beşincisi: 1990 sonrası SSCB ve Doğu Bloğu ülkelerinde yaşanan çözülme süreci

Bu süreçler, temelleri birbirinden farklı uluslar doğmasına neden olmuştur. Bu açıdan Smith ulusları 4'lü bir ayrıma tabi tutmuştur;

- ✓ Batı Avrupa'nın "sürekli ulusları" (İngiltere, Fransa gibi)
- ✓ Kolon ulusçuluğundan doğan "göçmen uluslar" (ABD, Kanada, Avustralya)
- ✓ İmparatorlukların parçalanmasından doğan Orta ve Doğu Avrupalı "etnik temelli uluslar" (Almanya gibi)

Sömürgeciliğin tasfiyesinden doğan Afrika ve Asya'daki "devlet temelli uluslar" biçiminde ayrılabilir. (Kurubaş,2006:112).

### **2.1. Ulus'un Oluşumuna Dair Yaklaşımlar**

Ulusları doğuşu onu güçlendirmek için ortaya atılan ulusçuluk ideolojisi üzerine çok farklı görüş ve yaklaşımlar vardır. Modern ulus kavramı her ne kadar 16. yüzyılda İngiltere'de şekillendiyse de, kavramın teorileştirilmesinin temelindeki tartışmalar esas olarak Avrupa kıtasında birbirine karşı yorumların peş peşe ortaya çıktığı 19. yüzyılda başladı.

Bu tartışmalardan biri de Fransız yazarlar ile Alman yazarları karşı karşıya getiriyordu. 1789'un değerlerinden yola çıkan Fransız yazarlar ulusu bireysel bağlılıkların kabul edilmesinden hareket eden evrensel bir oluşum olarak tanımlarken, Alman yazarlar ulusun ortak bir dil, hatta etnik gruba ait olmaya dayalı bir cemaat olduğunu daha çok vurguluyorlardı.

Fransız-Alman tartışması, bugün özellikle milliyetin kodlarını "toprak hukuku/kan hukuku" teması etrafında yeniden değerlendirme çerçevesinde tekrar gündeme gelse de 20.yüzyılın başında ve iki dünya savaşı arasında Marksizm'in etkisiyle ortadan kalkmaya yüz tutmuştu.

Geleneksel Marksist yaklaşım milliyetçiliği, emperyalizm ile sömürgecilik arasındaki mücadele bağlamında tarif etme eğilimindedir. Bu mücadelede, esas olarak araçsal bir ulusal ideoloji örtüsü altında kendi ekonomik çıkarlarının peşinde koşan kapitalist sınıfların ya da yerli burjuvazinin faaliyetine dayanır. (Leca,J. ,1998:54-55).

Lenin, tarihsel olarak, ulusların doğuşunun feodalitenin çöküşü ile aynı döneme rastladığını, kapitalizmle birlikte ulus-devletlerin ortaya çıktığını ifade ediyor:

"Kapitalizmin feodalizme karşı kesin zafer dönemi, tüm dünyada ulusal hareketler dönemine bağlıydı. Bu hareketlerin iktisadi temelini oluşturan şey, ticari üretimin tam zaferinin, iç pazarın burjuvazi tarafından fethini, nüfusu aynı dili konuşan toprakların aynı bir devlet içinde birleşmesini ve bu dilin gelişmesini ve bir edebiyat tarafından benimsenmesini engelleyebilecek her türlü engelin ortadan kaldırılmasını gerektirmesiydi. İnsanlar arasındaki iletişim araçlarının en önemlisini dil oluşturuyordu. Dil birliği ve bu dilin özgürce gelişmesi, gerçekten serbest, gerçekten geniş, çağdaş kapitalizme gerçekten uygun düşen bir ticaretin, nüfusun birbirinden ayrı sınıflar içinde özgür ve geniş bir kümelenmesinin ve son olarak da pazarın, büyük küçük her patronla, her satıcı ve her alıcıyla sıkı bir ilişki içine girmesinin en önemli koşulları arasında yer alıyor. Çağdaş kapitalizmin bu gereklerini en iyi karşılayan şey olan ulusal devletlerin kurulması, her ulusal hareketin ortak eğilimini oluşturuyor. En derin iktisadi etkenler, ulusal devletlerin kurulmasına katkıda bulunuyor. Öyleyse Batı Avrupa için,

daha doğrusu tüm uygar dünya için, kapitalist dönemde tipik ve normal olan devlet, ulusal devlet oluyor" (Lenin,1998:53).

Bir topluluğun, ulus halinde örgütlenebilmesinin tarihsel koşulu olarak, toplumsal örgütlenme düzeyi bakımından "kapitalizmin şafağında" bulunuyor olması gerektiği, Stalin tarafından belirtilmiştir. Ulus kavramını tanımlayan diğer öğelerle birlikte, bu koşul, ulusun tarihsel bir kategori olduğunu, yani ancak tarihsel gelişmenin belli bir düzeye erişmesiyle ortaya çıkabileceğini ve gene tarihsel gelişmenin belli bir evresinde de yok olacağını belirlemesi bakımından materyalist tarih anlayışına, özetle tarihin "sınıf mücadelelerinin tarihi" olduğu şeklindeki teoriye uygundur. Stalin de, Lenin gibi, 'Marksizm ve Ulusal Sorun' başlıklı incelemesinde, ulusu, yükselen kapitalizm çağının tarihsel bir kategorisi olarak vurguluyordu. (Stalin, 1994:22).

Ulusun tarih dışılığı tezini ileri sürenler, etnik grup ile ulus arasında hiçbir fark gözetmezler. Bu noktada, Wallerstein'in ırk, ulus ve etnik grup olarak belirlediği kategorilere bakabiliriz. Wallerstein bu kategorileri şöyle tanımlar: Bir 'ırk'ın görünür fiziksel biçime sahip olan genetik bir kategori,'ulus'un bir devletin fiili ya da muhtemel sınırlarına her nasılsa bağlı olan toplumsal siyasal bir kategori, bir 'etnik' grubun kuşaktan kuşağa geçen ve normal olarak kuramda devlet sınırlarına bağlı olmayan, bazı sürekli davranışlara sahip olduğu söylenen kültürel bir kategori olduğu varsayılır. Bu üç terimin her biri kapitalist dünya ekonomisinin temel yapısal özelliklerinin etrafında dönmektedir. 'Rak' kavramı dünya ekonomisindeki eksensel işbölümüyle, yani merkez-çevre zıtlığıyla ilgilidir. 'Ulus' kavramı bu tarihsel yapının üstyapısıyla ilgilidir. 'Etnik grup' kategorisi, sermaye birikiminde ücretsiz emeğin büyük payının korunmasını sağlayan hane yapılarının yaratılması ile ilgilidir. (Wallerstein, İ. , 2000:98-100).

Tom Nairn'in global bir çerçeveye oturttuğu milliyetçilik teorisi, dünya ekonomisi kavramından etkilenmiştir. Bu teoride milliyetçilik sadece egemen devletlerin kendi uyrukları arasındaki dayanışmayı sağlamlaştırmaya veya onlar üzerindeki kontrolünü artırmaya yönelik ideolojik bir yöntem olarak görülür. Bu yaklaşıma göre ulus hiyerarşik bir dünya düzeni içinde kurulu devletlerin stratejik bir üründür.

Sosyal bilimlerde Marksist tezlerin gerilemesinin öncesinde bile, sömürgeciliğin ortadan kalkmaya başlamasıyla birlikte yeni bir milliyetçilikler kuşağının kendini gösterdiği 2.Dünya Savaşı ertesinde çok sayıda sosyolog ve siyaset bilimci ulus teorisini yenilemeye çalıştı.50'li yıllarda Anglosakson dünyada, siyaset sosyolojisinin araçlarına başvuran modeller yaygınlık kazandı.

1953 Tarihli öncü eserinde Karl Deutsch milliyetçilik ve milliyet süreçlerinin bir kavramsal modelini oluşturma kaygısını dile getiriyordu. Deutsch bir ulusal topluluğun üyeleri arasındaki karşılıklı ilişkinin yoğunluğuna dayandığı savını ileri sürer. Bu etkileşimin düzeyi şehirleşme, aktif nüfus, gazete ve kitap okuma, üniversite öğrenciliği, göçmenlikten yararlanan kişilerin verileri ile değerlendirilebilir. Bu göstergeler çok yoğun bir iletişim ağına girmenin belirtisidir. Karl Deutsch'un çözümlemesi geleneksel toplum sanayi toplumu karşıtlığına dayanır. B u model devlet ya da tezahürleri dışında herhangi bir milli duyguya atıfta bulunmaz. Dolayısıyla buradan ulusal bilincin karakteri çıkarsanamaz. Benedict Anderson'un büyük ölçüde iletişim süreçleri üzerine kurulu çalışmaları Deutsch'unkileri tamamlar. Anderson'un çalışmaları yayıncılık tekniklerinin gelişmesine ve kapitalist yayıncılığın ortaya çıkmasına büyük önem verir. Basının gelişmesi, sınırları dil tarafından belirlenen bir ulusal kültürün üyeleri arasında aynı anda düşünceleri uyandırarak bir "hayali cemaate" aidiyet duygusu sağlar. (Leca, J. , 2000:56-57).

Smith, ulusların biçimlenmesini, modernitenin ilerlemesini damgalayan 'üçlü devrim'e ekonomik bütünleşme, yönetsel denetim ve kültürel eşgüdüm- bir yanıt olarak açıklar. Bu küresel yapısal değişimin etnik çekirdek üzerindeki etkisi iki yönlüdür. Bir yandan, etnik

çekirdek, yeni toplumsal bütünleşme biçimlerine tâbi kılınır: Ulus, "bölgesel olarak merkezileşmiş, siyasileşmiş, ortak bir yurttaşlık manzarası ve ideolojisiyle bağlı olarak hukuki ve ekonomik olarak birleştirilmiş birim" haline gelir. Ulusun, önceden varolan ethnîe'nin niteliklerinden bazılarını yüklenmesi ve bunların söylenlerinin, anılarının ya da sembollerinin birçoğunu özümsemesi ya da kendininkileri icat etmesi gerekir. Ulusların biçimlenmesi basitçe modernleşme sürecinin bir parçası değildir; etnik önceller tarafından belirlenmiştir ve hatta etnik önceller, daha ayırt edici modern etkenlerle çatışmaya girebilir.

Solomon Bloom'a göre Uluslar ve ulus-devletler basitçe birbirleriyle etkileşimde bulunmazlar; modern koşullar altında bir dünya, yani kendi bütünleşme süreçleri ve mekanizmaları olan bir küresel bağlam oluştururlar - ya da oluşturma eğilimindedir. Böylece ulusal bütünleşme biçimi, küresel bütünleşmeyle yakın bir temas halinde ve az çok keskin bir çatışmayla gelişir ve işlev görür. Bu bizi yine gerisin geri küreselleşme teorisi ve onun araştırma programına götürür. Küreselleşme teorisinin, ulusçuluğun analizi bakımından taşıdığı önemi kavrayabilmek için, küreselleşmenin hiçbir şekilde homojenleşmeyle eşanlamli olmadığını (ama bunun da küreselleşmenin kısmi homojenleşme süreçlerini içermediği anlamına gelmediğini) akılda tutmak zorunlu. Daha ziyade, küreselleşme, yeni bir farklılaşma çerçevesi olarak anlaşılmalı. Robertson, "küresel-insanlık durumunun başlıca çağdaş bileşenleri ya da boyutları olarak bireyleri, toplumları, toplumlar arasındaki ilişkileri ve insanlığı içermeye" ihtiyacını vurgular ve tüm bir küreselleşme sürecinin bir parçasını oluşturan "tikel kimliklerin küresel değerlendirimi"ne dikkat çeker. Küresel bağlamın böylece pekiştirdiği ve yeniden yönelim kazandırdığı kimlikler arasında, medeniyet kompleksleri ve gelenekler hiç de önemsiz değildir. Bu noktada küreselleşme teorisinin ulusların ve ulusçuluğun anlaşılmasına yaptığı katkıları daha kesinlikli olarak tanımlayabiliriz. Bir yandan, küreselleşmenin farklılaştırıcı etkisi ulusal kimlikleri, cemaatleri ve tasarıları güçlendirir ya da yeniden faal hale getirir. Öte yandan, bütünleşmenin ulusal düzeyi küresel bütünleşmeyi tamamlar, koşullandırır ve küreselleşmeye karşı hareket eder. 'Uluslardan oluşan dünya' içinde, ulusların kendi başlarına birer dünya haline gelmeye doğru az çok belirgin bir eğilimleri vardır ve bu kapasite bakımından küresel durumun içine yerleşmiş öbür farklılaşma çizgileriyle uzlaşma göreviyle de karşı karşıyadırlar. Hem birleştirici hem de parçalayıcı eğilimler küresel-ulus durumuyla ilişkili olarak anlaşılmalıdır. (Arnason,1993)

## **2.2. Ulus İnşası**

Ulus inşası, nüfusun sadakatini kabile, bölge gibi küçük birimlerden daha büyük merkezileşmiş bir siyasal sisteme aktardığı bir süreci gerektirir. Devlet uluslaştırma araçlarıyla kendi ulusunu inşa etmeye çalışır. Batı dışı toplumlarda tarihsel geçmiş ulusal ortaklıkları inşa edemediği için genelde etnik kimlikler ulusal kimliğin merkezinde yer alabilecek kadar kapsamlı ve diğerlerini içinde eritebileceği tek temel unsur olarak görülür. Ya da bu görev genellikle devlet öncülüğünde ve ister istemez tepeden inmece bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Ulus inşalarında başkalarından farklılık veya ötekine nefret ve düşmanlık unsurlarından en az düzeyde yararlanmak ve ortak değerlere dayalı olarak "biz" bilinci geliştirerek en uygun olandır. Aksi takdirde hem azınlıklardan dolayı ulusun bölünmesi gündeme gelir hem de vatandaş olan azınlıklara düşman nazarıyla bakılabilir ve azınlığın varsa akraba devletiyle sorunlar yaşanabilir (Kurubaş, 2006).

Batı Avrupa'da millet olgusu milliyetçilik ideolojisi tarafından olgunlaştırılmıştır. Ancak az gelişmiş ülkelerdeki durum, varolmayan bir milletin resmen baştan sona "inşa" edilmesi olayıdır. Baskın Oran'a göre bu inşa sürecinin İngilize'deki adı bu yüzden "nation building" (ulus inşası) olarak belirlenmiştir. (Çancı, 2006:244.) İnşa edilen uluslarda mühendislik harikası olarak dizayn edilen toplumlar yeni devletlerini inşa ediyor. Buna çok sayıda örnek vermek mümkün. Nazikçe "kadife devrim" diye de telâffuz edilen bu gerçek, değişimi yakalamayan ve değişime direnen rejimlerin karşısında bütün haşmeti ile durmaktadır. Amerika'nın yeni dönem stratejistlerinden Richard Haas'ın kaleme aldığı "Müdahale"

isimli kitabında bu durumu şöyle değerlendiriyor: "Böylesi değişiklik olasılığını artırmanın tek yolu ,ulus inşa etme gibi hayli kapsamlı müdahalelerden geçer. Bu ise önce bütün muhalefeti yok etmeyi ve sonra da bir başka toplumu temelden yeniden yapılandırmayı mümkün kılacak işgali gerektirir..."Küresel sistemin politik stratejisini oluşturan bu yaklaşımın yaşam bulması ve zora dayanılarak ulusların ve devletlerin yeniden biçimlendirilebilmesi için ,söz konusu edilen kapsamlı müdahaleler fiilen uygulanmaktadır.(Peköz.2007).

Hiç şüphesiz ki sorunun esası, işgale yol açan ülkelerin veya ulusların geleceğinin inşa edilmesi değildir. Küresel kapitalist sistemin buralarda bütünlüklü olarak egemen kılınarak, küresel sömürge alanlarının geliştirilmesidir

Ulus inşalarında soy, dil, kültür, tarih, toprak gibi unsurlardan yararlanma çerçevesinde iki modelden söz etmek mümkündür. Teritoryal uluslar ve etnik uluslar.

*Teritoryal uluslar:* Fransız devrimi'nden kaynaklanan yaklaşım olup, ulusu "aynı topraklarda yaşayan ve bundan kaynaklanan ortak duyguyu paylaşan yurttaşlar bütünü" çerçevesinde ele alır. Bu tip temelini kesin coğrafi sınırların etkileşiminden almaktadır. Devlet görev ve yetkileriyle teritoryal bir bütündür. Egemen olmasına rağmen sıkı bir şekilde sınırlandırılmıştır. İçten ve dıştan sınırlayan düşünce vatandaşlar topluluğunu tanımlaması için hayatidir. (Smith, 2002:178). Bu kısmen Benedict Anderson'un ulusu " hayali bir topluluk olarak, hem sınırlı hem egemen olarak tanımlarken demek istediği şeydir.†

Bu ulus kavramının ikinci özelliği yasal yanıdır.Ulus bir yasalar ve yasal kurumlar topluluğudur.Üyeleri ortak bir yasayla bağlıdır.Ve benzer hak ve sorumluluklara sahiptir.Prensip olarak ırka,renge,yaşa,cinsiyete ya da dine dayalı istisnalar yoktur.Bu teritoryal modelin üçüncü özelliği vatandaşlıktır.Bu kuşkusuz pasaport meselesinden ,yeminden,yasal kimlikten ve hükümet yönetiminde ortak haklar ve sorumluluklardan daha fazla bir şeyi ifade eder.Başka bir deyişle resmi vatandaşlığa rağmen,yeni gelen,hiçbir zaman doğumundan itibaren orada yerleşmiş olanların oluşturduğu katı topluluğun parçası olmayabilir.Tıpkı Antik Atina'da vatandaşlığın ebeveynleri de Atinalı olanlarla sınırlandırıldığı yasaların kabul edilmesi gibi (Smith,2002:178). İnsanın Hakları" adlı eseriyle her ulusu, onun kendini temsil eden hükümet sistemiyle adlandıran Tom Paine Fransa'da ideolojik yakınlık temelinde vatandaşlığa örnek gösterilebilir. (Keane,1993). Bu daha sonra uzun süreli ikamet ve etnik atalar temeline dayanan tarihsel, hatta soy kütüksel bir topluluk anlayışının gelişmesine teslim olmuştur. Diğer özellik ortak kültürdü. Pratikte bunun anlamı teritoryal ulusların aynı zamanda, kültürel topluluklar olması gerektiğidir. Vatandaş dayanışması, paylaşılan mit, hatıra ve sembollerden çıkan ortak bir "vatandaşlığa dayalı" din'e ve eğitim kurumları tarafından standart bir dille iletişime ihtiyaç duymaktaydı. (Smith,2002:180). Amacı kültürel homojenliktir. Bununla ilgili İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar yapısalci- işlevselcilik ve asimilasyonist teorilerinin egemenliği söz konusudur. Yapısalci-ışlevselciler kuvvetle, kültürler ve toplumların bütünleştirilmesini savundu. Ve çoğunlukla dış etkileri ihmal etti. Brubaker'e göre göç sadece etnik kaynaştırmaya götürmez, göçün içeride gerçekten, bu toplumların kültürel çeşitliliğinin artışına götürüp götürmediği şüphelidir. (Davic,2002).

*Etnik uluslar:* Alman romantik ulusçuluğundan kaynaklanır ve ulusu "tarihsel ve \_Etnik, organik bütünlük" çerçevesinde ele alır. Burada ise ulusun bireyleri aynı soydan gelmekle tanımlanır. Bu modelde birey zorunlu olarak doğuştan bir ulusa dahil edilmiştir. Bu tip uluslar etnik türdeşlik ister.( Smith, 1999:25-29). Etnikliği üç büyük yaklaşım vardır;

† Anderson'a göre ulus egemen olarak hayal edilir. Çünkü ulus ve ulus-devlet doğrudan egemen olmayla bağlantılıdır. Ulus-devletlerin egemenlik hakları bitince kendileri ve temsil ettikleri ulusları da biter. Bkz. Benedict Anderson, Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri Ve Yayılması, çev: İ.Savaş, İst. Metis,1993,s.21

- 1) Ethnoregionalizm: Etnik gruplar için daha büyük yerel-bölgesel özerklik veya daha uzak gelecekte bağımsızlığın bir formuna doğru düzenli bakmayı talep eder.
- 2) Ethnonationalizm: üstün bir grup olarak tanınmayı ya da en azından diğer gruplarla eşitlik talep eder.
- 3) Ethnoreligiousnesst: Etnikliğin bazı diğer karakteristikleriyle dinsel bilincin bir kaplamasını ifade eder. (Ben-Dor, 1999).

Etnik ulusların özelliği ortak soy, siyasi topluluk niteliği taşımayan halk, batılı modeldeki hukukun yerine geçen yerli kültür, din ve adalettir. Bu yolla etnik kavramlaştırma teritoryal ulusların kullandığı, ideal vatandaşlığa karşı bir kavram üretmiştir. Etnik ulus kavramı teritoryal olana pratikte değilse de teoride zıt bir biçimde olmuştur. Rogerler Brubaker'e göre "eğer milliyetçiliğin Fransız anlayışı asimilasyonistse, Alman anlayışı ayrılcıdır(differentialist)" (Bacık,2002).

Batılı ulusların büyük çoğunluğu birinci modele uyarırken, batı dışı uluslar genelde ikinci modele uyarlar. Ulus inşasının başlıca araçları eğitim, askerlik ve siyasi katılımıdır. Ayrıca bayrak, milli marş, haritalar, heykeller, destanlar gibi simgeler önemli rol oynar. (Erözden,1997:124-125). Irk, din, kültürü tarih ve dil birliğini paylaşan topluluklar için ortaklıkları ve farklılıkları en iyi yansıtan öge etnisite olmuştur. Etnisite kavramının sözlük anlamı "ethos"tan geliyor ve "halk"ın karşılığı olarak kullanılıyor. Burada önemli olan insanların biz duygusuna yüklediği anlamlardır. (Bostancı,2003:5) Ulusu inşa edenler kendilerinin de içinde yer aldıkları çoğunluğu oluşturan etnik kimliği esas alırlar. (Kurubaş,2006).

### **3. ULUS-DEVLET**

Ulus-devlet, modern devlettir. Modern devleti ulus-devlet haline getiren şey de, bir ulusun sembolik şekilde inşa edilmesidir. Ulus şuuru, modern hukuk biçimleri içinde inşa edilmiş olan teritoryal devlete vatandaşlar arası dayanışmayı tesis edebilecek zemini tesis etmektedir. Modern anlamda devlet, sınırları belirlenmiş bir ülke toprağı üzerinde bulunan, belli bir hükümetle yönetilen ve hukuksal bakımdan egemen olan siyasal örgütlenmedir. Bununla birlikte, kimisi devleti sosyal değerler piramidinin zirvesinde tutar. Bunlara göre, devlet en üstün değerdir ve başlı başına bir amaçtır. Hegel onu neredeyse bir yeryüzü tanrısı yapar. Kimisine göre ise devlet bir amaç değil sadece bir araçtır: toplum düzeninin ve barışın korunmasının sağlayan bir araçtır. (Arı,2001:8-9).

Devlet, başlıca beş öğeden oluşan, bir toplumsal yapıdır. Uluslararası alanda bir devletten söz edilebilmesi için, günümüzde, her şeyden önce bir ulusal ülkeden, sonra, bu ülke üzerinde yaşayan bir nüfustan ve ülke üzerindeki nüfusun bir yönetime sahip olmasından, söz etmek gerekir. Ayrıca, devlet, bu sıfatla, uluslararası alanda hareket edebilmek için, bir hukuksal kişilik (tüzel kişilik) ve buna bağlı egemenlik yetkilerine sahip bulunmalıdır. (Önen,1988:33)

#### **3.1. Ulus Devletin Tarihsel Gelişimi**

Tarih boyunca ortaya çıkan devlet biçimlerinden birisi olan ulus devlet Ortaçağ Avrupa'sının son dönemlerinde feodalitenin giderek çökmeye başlamasıyla yakından ilgilidir. Gücünü kaybeden aristokrasiye karşı yeni ortaya çıkmaya başlayan ticaret burjuvazisini yanlarına alan krallar, merkezi otoritelerini güçlendirmiştir. Bu dönemlerde ortaya çıkan gerçekleşen Fransız Devrimi'de ulusçuluğun moral ve ideolojik temelini güçlendiriyordu. Gerçekten de Fransız Devrimi, o dönemin çok uluslu imparatorluklarının korkulu rüyası olmuş, bunların parçalanarak birçok ulusal devletin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır.( Sönmezoğlu, 1996:442). 1789'dan sonra ortaya çıkan uluslaşma fikirleri, Doğu Avrupa ve Balkan imparatorlukları içerisinde yer alan uluslarda olduğu gibi, hakların konumlarının bilincine varmasına yol açması bağımsızlık taleplerini artırdı ve ulusların kendi devletlerini kurmalarının yolunu açtı. İtalyan şehir devletleri ve Alman prensliklerinde de olduğu gibi,



küçük birimler halinde örgütlenerek parçalanmış olan aynı ulusun üyeleri bir araya geldiler ve merkezî devletlerini oluşturmaya başladılar. Osmanlı Devleti örneğinde olduğu gibi, XIX. yüzyıla gelindiğinde başta büyük imparatorluklar olmak üzere zaten savaşlarla yorulan devletler milliyetçilik akımlarının etkisiyle bağımsızlık talepleriyle uğraşmak durumunda kaldı, I.Dünya Savaşı'na bağımsızlık istekleri, yerel ve bölgesel ayaklanmalar ve yönetim krizleri ile girdi. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile başlayan süreçte ise yerlerini yeni ulus-devletlere bıraktılar. Ulus devletlerin ortaya çıkış süreci XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise yavaşlamıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Birincisi , ulusal devlet oluşturabilecek potansiyel toplulukların sınırına yaklaşılmıştır. İkincisi, iki büyük federal devletin öncülüğünde oluşan bloklar, savaş sonrası dönemde ulusal devletin konum ve prestijini zedelemiştir. Sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşmaları sonucunda ortaya çıkan yeni devletlerin genellikle ulusal devlet niteliğinde olmamaları da, klasik anlamda ulusal devletin konumunu zayıflatan üçüncü neden olmuştur. (Sönmezoğlu,1996:442).

### **3.2. Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar**

Günümüzün en önemli sorun/tartışma alanlarının başında, "ulus devletin sınırlarının ötesinde ulusal üstü ve global düzeylerde kapitalizmin yol açtığı ekolojik, toplumsal ve kültürel tahribatın denetim altına alınmasının mümkün olup olmadığı" ve direkt olarak ulus devleti hedef alan ve daha çok siyasal düzeydeki tartışmalarda belirginlik kazanan, "ulus-devlet işlevini tamamlayıp sona erdi mi, yoksa halen oynayacağı hayati bir rol var mı?" soruları gelmektedir. Bu ve benzeri konulardaki tartışmaların hemen hepsinin kaynağı, "gerisinde bilgi işlem, iletişim, vb. alanlardaki teknolojik gelişmeler ve üretimin örgütlenmesindeki çok önemli değişimler bulunsa da, daha çok ulus devletin aşılması sürecine işaret eden küreselleşme" olgusuna dayanmaktadır. (Esgin,2001)

"Küreselleşme" parolası altında dikkatleri üzerine çeken yeni gelişim, tarihi bir terkibi köklü bir değişime uğratmaktadır. Bu terki, kendini devlet, toplum ve iktisadın aynı milli sınırlar dahilinde bir arada gelişmesi olarak göstermiştir. Milletlerarası iktisat sisteminde, ticari münasebetleri iç ve dış ticaret diye ayıran sınırları devletler tespit ederlerdi. Pazarların küreselleşmesi ile birlikte bu milletlerarası iktisadi sistem, artık milletler üstü iktisada dönüşmeye başlamıştır. Artık devletler ve milletlerarası münasebetlerin esas yapısını, küresel münasebetler oluşturmaktadır. (Habermas, 2002:26).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlaşan, bölgesel güç blokları, küresel ekonomik şirketler ve küresel iletişim sistemlerindeki hızlı gelişmeler, karşılıklı bağılıkları artırmıştır. İlk etapta komünist ve kapitalist (Doğu ve Batı blokları) iki büyük blok Avrupa'da ve başka bölgelerde karşı karşıya geldi. Bu kutuplaşmaya bağlı olarak Latin Amerika, Afrika ve Güneydoğu Asya'da daha zayıf bölgesel bloklar oluştu. Ancak bu yeni bloklar askeri ve ekonomik açıdan, bu iki esas blokla bağımlılıklarını sürdürdüler. Bu durum 1970'ler ve 1980'lerde, blok mensuplarının (Batı Almanya, Japonya ve Çin) ekonomik ve siyasi güçlerinden, sonrada Avrupa Birliği yönündeki ilerlemeler ile glasnost (açıklık) ve perestroyka (yeniden yapılanma) politikasının, gerek Sovyetler Birliği, gerekse Doğu Avrupa üzerindeki etkisinden dolayı yumuşamıştır. Dolayısıyla jeopolitik anlamda değişiklikler olmuş ve çok merkezliliğe doğru bir gidiş başlamıştır.

Ulus-devletle ilgili tartışmalara sebep olan diğer bir gelişme de, 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizdir. Devlet harcamalarının fazlalığı, üretim ve verimliliği azalttığından, sermaye birikimi olumsuz etkilenmiş, kriz küresel hale gelmiştir. Bu nedenle, özellikle 1980'li yıllardan itibaren yeniden yapılanma hareketleri hız kazanmıştır. Bu yapılanma çerçevesinde devlet, ekonomideki ağırlığının azaltılması, özelleştirme, serbestleştirme ve kural koyma yetkisinin azaltılması gibi uygulamalarla zayıflatılmaktadır. Ancak bu yeniden yapılanma ve sermayenin rahat dolaşımına imkân veren gelişmeler, küreselleşmenin ulus-devlet yapısına etkileri bağlamında zıtlıklar ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu da gelişmiş ülkelerin devlet

yapılarını güçlendirirken, gelişmekte olan ülkelerin devlet yapılarında, getirdikleri yük ve yaptırımlardan dolayı, çözücü etki yapmıştır.

Küreselleşmenin, devlet egemenliği ile ekonomik, siyasal ve kültürel yaşam arasında ciddi boşluklar ve çelişkiler yaratan bir süreç olarak ortaya çıktığını savunan Held, modern egemen devlet ile 21. yüzyıla giren dünya arasında çelişkiler olduğunu belirtmektedir. Held, devletin aşınması ile ilgili olarak, beş temel çelişkiden söz etmektedir. Bunlar:

1. Dünya ekonomisi içinde sermayenin küreselleşmesi, üretim, değişim ve dağıtım süreçleriyle siyasal alan arasında boşluğun artması ve devlet egemenliğini azaltması,
2. Bağımsız ve egemen devlet ilkesi ile hegemonik güçler ve iktidar blokları (başlarda, 1945-1989 Soğuk Savaş döneminde global politikaların ABD ve Sovyetler Birliği'ne endekslenmesi, ardından Avrupa Topluluğu ve NAFTA gibi bölgesel iktidar bloklarının belirmesi) arasında, egemen devleti giderek zayıflatan ve sınırlayan gelişmelerin olması,
3. 1945'den beri sayıları ve etkileri giderek artan IMF, Dünya Bankası gibi uluslar arası örgütler, bir yandan global bağların yoğunlaşmasına neden olurken, bir yandan da ulus-devletlerin karar alma süreçlerini etkileyebilmesi,
4. Uluslar arası hukukun devletler yanında bireyleri ve devletler dışı örgütleri özne olarak kabul etmesi, devlet egemenliğini sınırlayan başka bir oluşum olarak ortaya çıkması.
5. Global dinamiklerin giderek iç-dış politika ayırımını ortadan kaldırmasıdır.

Özetle hakim devletler sistemi, şu aşındırıcı faktörlerden dolayı sorgulanmaktadır; ilk olarak devlet nükleer silahlanma ve benzeri açılardan güvenliği sağlama kapasitesini kaybetmeye başlamıştır. İkinci olarak, ozon tabakasının delinmesi, asit yağmurları, küresel ısınma gibi çevresel sorunlar karşısında, atmosfer, okyanus ve doğal hayat gibi küresel ortak alanların korunmasını devletler sağlayamamaktadır. Farklı bir ifadeyle egemen ve bağımsız devletlerden oluşan sistem, çevreyi korumada başarılı olamamaktadır. Üçüncü olarak, ekonomik verimlilik ve etkinlikler çerçevesinde devlet, elverişli bir ortam sunamamaktadır.

Devletleri etkileyen ve aşınma uğratan bu faktörler çoğunlukla küreselleşmeyi oluşturan süreçlerle ilgilidir.

Devleti aşındıran faktörleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

*1. Yasa dışı (illegal) faaliyetlerin uluslar arası hale gelmesi:* Uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm, silah kaçakçılığı, korsanlık ve kara para aklama da dâhil olmak üzere, tüm suçlar gittikçe artan bir şekilde, devletlerin otoritesinden kaçabilen ve bu otoriteleri göz ardı eden, uluslar arası mafyalar tarafından kontrol edilmektedir. Aynı durum daha az, fakat büyüyen oranlarda tarihi ve sanat eserleri ile nesli tükenmekte olan hayvan ve bitki türleri içinde geçerlidir. Bu tür faaliyetler interpolün (uluslar arası polis teşkilatı) güçlenmesine, devletlerarasında bilginin ve suçluların alış-verişine ve milletler arası yaptırıma sahip mahkemelerin oluşmasına yol açmaktadır. Bir başka ifadeyle, büyüyen oranlarda ve bağlayıcı ortak çalışmaların oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

*2. Küresel sağlık problemleri:* AIDS, tüberküloz, veba ve diğer bulaşıcı hastalıklar insanların gittikçe artan hareketlilikleri nedeniyle, hızla yayılış göstermektedir. Bu da, ulusal sağlık planlarını etkilemekte ve bozulmasına sebep olmaktadır. Böylece uluslar arası ilişkiler zorunlu hale gelmektedir. AIDS gibi özellikle öldürücü hastalıklar, yönetici ve toplumsal hizmetler konusunda yetersiz, hükümetleri zayıf olan ülkelerde uluslar arası yardımı zorunlu hale getirmektedir. Sağlık konularında uluslar arası yardıma ihtiyaç duyan, Afrika'daki ülkeler başta olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülkede, hastalıklardan dolayı yaklaşık on genç insandan biri ölmektedir.

*3. Küresel ekonomi:* Pek çok küresel şirket, büyümekte, zengin olmakta ve bir çok devletten daha büyük ve daha bağımsız kararlar alabilmektedirler. Bu şirketlerin küresel pazarda etkili olmaları ve sermaye yatırımlarının serbest hareket edebilmesi, zamanla devletlerin kendi

ekonomileri üzerindeki kontrolünü zayıflatmaktadır. Dünya Ticaret Teşkilatı, küresel ticarete bir otorite olmayı amaçlamaktadır. Ancak bunun karşısındaki en önemli engel ulus-devlettir. Ulus-devleti aşım, küresel pazarı ve sermaye hareketliliğini sağlamak için, iki türlü yol izlenir: Birincisi küresel şirketler oluşturmak; ikincisi ise ulus-devletlerin yetkisini kırmak için yerel birimlerin özerkliklerini sağlamak ve bu amaçla uyumlu olarak bölgesel işbirliklerini teşvik etmektir.

4. *İçteki güçlerin gerileyişi:* Birçok devlet, hükümet güçlerinin sorumluluğunun yerel devlet birimlerine dağıtılmasını kabul etmektedir. Etnik azınlıkların haklarının korunması, büyüyen iş dünyasının baskısı ve devlet giderlerinin artması gibi faktörler, yerel birimlere daha fazla yetki verilmesini sağlamaktadır. Bu da, ulus-devletin yetkilerini devretmesi, yani egemenliğinin sınırlanmasına neden olur.

5. *Küresel kültür:* Batı kültür unsurlarının hemen hemen her devlete hızlı tesiri, yerel kültürleri bozmakta, değiştirmekte ve kültürler arasındaki farkları da azaltmaktadır. Ülkeler arasında meydana gelen gönüllü veya gönülsüz büyük göçler de, kültürel ayrılıkları etki yapmaktadır.

6. *Çevresel bozulma:* Günümüzde ekolojik sorunlar da sınır tanımamakta, uluslar arası etki yaratmaktadır. Ozon tabakasının incilmesi, küresel ısınma gibi çevre sorunları, bütün gezegendeki şartları tamamen değiştirebilir. Mevcut sınır ötesi her türlü kirlilik ve her türlü atığın hareketliliği, sadece bir devletin başa çıkabileceğinin ötesinde, başlı başına ciddi bir problemdir. Uluslar arası çevre kanunları, sadece işbirliğini teşvik etmekle kalmayıp, kuralları ihlal edenleri de cezalandırmaktadır.

7. *Devletlerin iç işlerine uluslar arası müdahaleler:* Bu İkinci Dünya Savaşı'nda ülkelere empoze edilen askeri baskı ve kontrollerle başlamış ve giderek, Güney Afrika'da olduğu gibi ırk ayrımcılığının, Irak'a müdahale veya insan haklarının ihlaline varan yaptırımlar şeklini almıştır.

8. *Metropollerin önem kazanması:* Metropoller aracılığıyla da ulus-devlet erozyona uğratılmaktadır. Alt ve üst yapı açısından donanımları artırılan metropoller, küresel hareketliliğin mekânı olmaktadır. Küresel olarak bir dizi kararın uygulanması, sermaye ve üretim hareketliliğinin en etkin merkezleri haline gelmeleri, ulus-devleti pek çok zaman devre dışı bırakmaktadır.

9. *Bilim ve teknoloji:* Oldukça gelişmiş ulaşım ve iletişim, bireyler ve gruplara, hükümetlere alternatif oluşumlar meydana getirme, uluslar arası sınırları göz ardı edebilen bağımsız kuruluşlar oluşturma imkânı tanımaktadır. Deniz ve uzayın kullanımı, çok karmaşık ve pahalı hale gelmiştir. Bu nedenle, hiç bir devlet tek başına gelişmiş komplike faaliyetler yapamamaktadır. Bir devlet görevlisinden veya seçilmiş bir görevliden daha fazla etkili hale gelen bilgisayar, doğal olarak devlet yapılarında aşındırıcı etkiye sebep olmaktadır.

10. *Devlet dışı organizasyonlar/gönüllü kuruluşlar (NGO) ve devletlerarası teşkilatların (IGO) gelişimi:* Geçen yirmi yıl içerisinde devletsiz organizasyonların (NGO) hızla arttığı görülür. Refah, bilgi ve vakıflarla birlikte, devletsiz organizasyonların sayısı da artmıştır. Bu organizasyonlar, ulusal ve uluslar arası politikaları etkilemeye başlamış, bir bakıma devletlerin güçlerini de azaltmışlardır. Bunun yanında, devletlerarası teşkilatların sayısında da artışlar olmuştur. Pek çok devlet karar verme yetkilerini ve fonksiyonlarını devletlerarası teşkilatlara verme ihtiyacını duymuştur.

11. *Uluslar arası hukukun gelişimi:* Küresel bağımlılığın artması devletlerin hukuk sistemlerini de etkileyerek, devletler üzerinde yaptırımı olan uluslar arası hukuk kurallarının gelişmesine neden olmuştur. Bu da bireyler, gruplar veya toplumları dikkate alan hukuk kurallarının oluşumuna imkân vererek, devlet egemenliğini sınırlamaktadır.

Küreselleşme ekonomik, siyasi, kültürel ve çevresel süreçlerle ilgili gelişmeler ile karşılıklı etki ve bağımlılığın artmasına vurgu yapar. Bu açıdan küreselleşme ulus-devlet ilişkisine bakıldığında, ulus-devlet yapısının yok olmadığı, aksine korunması gerektiği söylenebilir. Çünkü küresel yaptırımlar, ancak sınırları belirlenmiş bir alanda ve belli bir ulus üzerinde güç kullanan ve egemenliğe sahip olan ulus-devletin varlığı ile mümkündür. Küreselleşmeyle devlet birçok açıdan aşınma uğramakla birlikte, şunu belirtmek mümkündür; küresel sistem, kuralları uygulayan, güvenliği sağlayan ve gerektiğinde yaptırım gücü olan örgütle işleyebilir. Bu da ulus-devletle mümkündür. Başka bir ifadeyle ulus-devlet yapısı korunmaktadır. Ancak küresel gelişmeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından, farklı şekilde yansımaktadır. Gelişmiş ülkeler ulus-devlet yapısı açısından bütünlüklerini daha da kuvvetlendirirken, gelişmekte olan ülkeler bu açıdan zor durumda kalmaktadır. Zira küreselleşmenin iki eksenini oluşturan bölgesel ve yerel gelişmeler, gelişmekte olan ülkelerde, ulus-devleti zaman zaman zora sokmaktadır. Yeniden yapılanma amaçlı uygulamalar buna örnektir. Ayrıca küresel problemler karşısında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin aynı sorumlulukla hareket etmeye zorlanmaları da, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, siyasi, kültürel ve ekolojik açıdan daha fazla problem yaşamalarına neden olmaktadır. (Karabağ, 2002:144)

#### 4. MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçilik bir ideoloji olarak "Sanayi Devrimi"nden sonra Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. XV. yüzyıldan beri yaşanmakta olan modernleşme hızlanmış, oluşan yeni kolektif ihtiyaçlar neticesinde sosyal ve siyasi alanda ön plana çıkan başlıca ideoloji milliyetçilik olmuştur. Kentleşmenin etkisiyle geleneksel grup aidiyetlerinin ve mevcut bütünleştirici değerlerin yavaş yavaş silinmesi toplumsal anlamda bir bütünleşme krizine yol açmış, yeni bütünleştirici kimlik ve duygular önemli bir ihtiyaç olarak kendini göstermiştir.

Ulus-devletin ortaya çıkması, milliyetçilik akımının da gelişmesine yol açtı. İngilizler, milliyetçiliği daha çok milli bilinç, milli karakter anlamında kullandılar. Milliyetçilik düşüncesi daha sonra Fransa'da gelişti. Kilisenin devlet yönetimindeki etkinliğinden kurtulduktan sonra krala sadakat anlayışının bir araya getirdiği Fransızlar, ihtilalden sonra vatana bağlılık kavramını en yüce değer olarak benimsediler. Milliyetçilik akımları 1789'dan sonra tüm Avrupa'ya yayıldı. 18. ve 19. yüzyıllara damgasını vuran milliyetçilik halkın sosyal, ekonomik ve kültürel özelemlerinin gerçekleştirilmesinde ulus-devleti en önemli unsur sayıyordu. Ulus-devletin ortaya çıkmasından önce kiliseye ve hanedana sadakat en önemli ölçüyken, ulus-devletten sonra devlete ve millete sadakat kavramları ön plana çıktı. (Öymen, 2005:33). Toplumsal ve siyasi yapılanma ulus esaslı olarak oluşurken bütünleşmenin sağlanması noktasında milliyetçiliğin, siyasal örgüt ve usullerin kurumsallaşmasında da milliyetçilik ve demokrasinin devreye girmesiyle nihai sistem olarak ulus-devlet modeli ortaya çıkmıştır. ulus-devlet modelinin; milli egemenlik ve milli kimlik gibi "temel unsurları" ile; ülkesel bütünlük, siyasi bütünlük ve idari bütünlük gibi "yapısal özelliklerine" bakıldığında, tamamının milliyetçi ideolojinin siyasi yapılanmaya yansımaları olduğu fark edilecektir. Milliyetçi ideolojinin düşünsel temellerini "Neo-Klasik" akımda görmek mümkündür

XVIII. yüzyıl ortalarında Fransa'da ortaya çıkan bu düşünce akımında; "yurt" kavramının ön plana çıkarılışı, yurttan yaşayan topluluğun üyeleri arasında "politik eşitlik" düşüncesi, egemenliğin kaynağı olarak "halk" ın işaret edilmesi, ülkesel bütünlüğe verilen önem ve bu bütünlüğü sağlayacak güçlü ve etkin bir devlet fikri ana temalar olarak göze çarpmaktadır.

Neo-klasiklere göre, devletin temel görevi, insanların gönlünde yurdu ve eşitliği yüceleştirip, bu kavramlara ve kendisine güçlü bir aidiyet bağı geliştirebilmektir. 19. yüzyılda romantizm doğmuştur. Akıldan ziyade vicdan ve özellikle de duyguları önemseyen akılda değil duygudadır. Neo-Klasizmdeki halk "ulusa", yurt "vatana dönüşmüştür. Milliyetçi düşünceye hız kazandıran bir başka gelişme de, Avrupa'da halk egemenliği düşüncesinin giderek

güçlenmesidir. XVIII. yüzyıldan itibaren popülerleşen; soyluların egemenliğine karşı çıkan yaklaşımlar milliyetçi akım ve düşünce için de kendine yer bulmuş, liberalizm ve milliyetçiliğin bu buluşması milliyetçi ideolojinin temel kriterlerinden olan milli egemenlik ilkesine kaynaklık etmiştir.

19. yüzyıl milliyetçi ayaklanmalarda en az milli his ve gurur kadar demokratik talep ve ideallerde etkili olmuştur. Ayrıca, milliyetçiliğin, başta ulus olmak üzere, demokrasinin siyasi birimlerini temin etmiş olan tarihsel güç oluşu da son derece önemlidir. Bu bakımlardan, liberal düşüncenin kaynaklık ettiği, egemenliğin milletle buluşması sürecinde milliyetçiliğin etkinlik kazanması önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. (Şahin, 2007:1-4).

Milliyetçi ideolojinin temel esasları toplumsal, siyasi, kültürel ve ekonomik kategoriler şeklindedir.

**Toplumsal:** milliyetçi ideolojinin mihenk noktası "ulus"tur. Modern toplumların varlığı ve gelişmesi için büyük önem taşıyan gerek toplumsal homojenlik ve dolayısıyla bütünleşmenin, gerekse siyasal (politik ve yasal) bütünlüğün ancak ve ancak ulus temelli bir yapılanma ile sağlanacağı düşünülmektedir.

**Siyasi:** İki esastan söz edilebilir.

1- siyasi egemenliğin sahibi ve kaynağı olarak ulusun kabul edilmesiyle, siyasal sistemin meşruiyet zeminini ulusun teşkil etmekte oluşudur. Ulusun sahibi ve kaynağı olduğu en yüksek otoriteyi içeren egemenlik ise bölünmez bir bütün olarak formüle edilmiştir

2- sınırlarını milletin yaşadığı coğrafyanın belirlediği, milli kimliğin biçimlendirdiği ve egemenliğin ulusta olduğu devlet anlayışının (ulus-devlet) varlığıdır.

Kısacası, toplumsal sistemi ulus üzerine inşa eden bu ideoloji de siyasi ve idari yapılanma da buna göre dizayn edilmiştir

**Kültürel:** ulusun kriterleri ile ilgilidir. bu kriterlerde toplumsal homojenliğin ancak milletin ortak değerleri ile sağlanabileceği düşüncesinden kaynaklanır. Bu ortak değer noktaları daha çok çekirdek etninin dili tarihi ve kültüründen kaynaklanan objektif unsurlar olmakla birlikte, kader ve amaç birliği gibi subjektif unsurlar da söz konusudur

**Ekonomik:** Milli ekonomi düşüncesi hakimdir. milliyetçi ideoloji de; kendi ekonomik kaynaklarına sahip olabilme önemli bir ulus kriteridir.. Ekonomik manada milliyetçi ideoloji, serbest ekonomiye kapıları kapatmayan ancak devlet ve ekonomiyi birbirine bağlı gören bir ideoloji görünümündedir. Buna göre; milli kaynaklara tam olarak hâkim olma, bunları en verimli şekilde kullanma, milli rekabet gücünü arttıracak politikaları geliştirme gibi hususlarda devlet de önemli rol oynayacak bir kurumdur. (Şahin, 2007:5-7).

#### **4.1. Milliyetçilikle İlgili Sınıflandırmalar**

Milliyetçilik literatüründe milliyetçiliğe dair oldukça fazla sayıda sınıflandırma yapılmıştır. Liberal milliyetçilik, gelenekselci muhafazakar milliyetçilik ,entegral milliyetçilik, sosyalist milliyetçilik, anti-sömürgeci milliyetçilik, romantik milliyetçilik bunlardan bazılarıdır.

Liberal milliyetçilik, liberal öz değerleri ihtiva etmektedir ve kökleri geniş bir biçimde Aydınlanma Çağı'na uzanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Başkan Wilson tarafından ortaya konan ilkeler sadece sembolik bir biçimde de olsa liberal milliyetçiliğin üst bir noktasını temsil etmektedir. Bu ilkeler bağlamında her millet kendi devletine sahip olmalıdır. Fakat bunların her biri anayasal bir hükümeti, demokrasiyi ve bireysel hak ve özgürlükleri içermelidir. Mazzini, liberal milliyetçilik düşüncesini en çok etkileyen düşünürlerden biridir. Mazzini, milliyetçiliğin, geniş anlamıyla insanlık ile nihai uygunluğu doktrinini ortaya koymuştur. O'na göre milliyetçiliğin önündeki en büyük engelleri çok uluslu emperyal devletler oluştuyordu. Örneğin Hapsburg İmparatorluğu bunlardan biriydi.

Liberal milliyetçilik temelde, ayakta kalacak kadar geniş ve büyük her milliyetin bağımsız olması gerektiğini, ancak anayasal-demokratik bir hükümet tarafından yönetilmesi lazım geldiğini vurgulamaktaydı. 1830'larda Yunanlıların Osmanlılara, Polonyalıların Ruslara karşı bağımsızlık hareketlerinde bu düşünce vardır. liberal milliyetçiliğin altın çağları diyebileceğimiz dönem, 1814 yılında yapılan Viyana Kongresi'nden, Versay Antlaşması ve Wilson İlkeleri'ne kadar ki zaman dilimidir. Milletlerin self-determinasyon hakları, liberal milliyetçilikte ortaya konulan en önemli temayı oluşturuyordu. Fakat bu hakların sınırlarının nerede duracağını tespitini nasıl mümkün olacaktır. 1945 sonrası dönemde ılımlı, liberal milliyetçilik düşüncesi liberalizm ile milliyetçiliğin bütün bütün uyuşmadığı argümanı ile ortaya çıkmaktadır. Liberalizm bu anlamda kozmopolitik ve evrenselcilik ile eşit sayılmaktadır. Bu açıdan da milliyetçilikle alakalı olamayacağı düşünülmektedir.

Son döneme ait liberal milliyetçi yaklaşım milliyetçiliği, insan hayatını yaratıcı ve anlamlı kılan durumun kapsamlı bir şekilde anlaşılması için gerekli olan bir alan olarak takdim etmektedir. Aynı zamanda liberaller farklı biçimlerin ve tarzların birbirleriyle uzlaşmaya zorlanmalarına ise karşı çıkmaktadırlar. (Çancı, 235-237).

Gelenekselci muhafazakar milliyetçilik, Bu ekol romantik kültürel milliyetçilik ekolünün unsurlarına benzer unsurlar taşımaktadır. Romantik milliyetçilik, liberal ve entegral milliyetçilikleri de etkilemiştir. Kohn, Plamenatz ve Friedrich Meinecke'nin belirttiklerine göre gelenekselci milliyetçilik, Doğulu ve kültürel milliyetçilik düşüncesiyle yakın bir benzeşme içerisindedir. Geleneksel milliyetçilik gücünü, Fransız Devrimi'ne duyulan tepkiden almaktadır. Tarihsel süreklilik ve gelenek, akla ve devrime karşı bir set oluşturmaktadır. Millet, kanuni, siyasi ve toplumsal hayatta ifadesini bulmuş geleneksel ve organik bir topluluğun ortak kaderi ve sürekliliği adına var kılınmaktadır. Edmund Burke ve Joseph de Maistre gibi yazarların çalışmalarında millet, eşit vatandaşların oluşturduğu bir bütünden ziyade organik bir topluluğun hiyerarşik düzeni olarak telakki edilmiştir.

Alman versiyonlarında, özellikle Friedrich Schlegel, Adam Müller ve Friedrich Novalis gibi yazarlarda romantizm ön plana çıkmaktadır. Bu yazarlara ait düşüncelerin birçoğu, Herder ve Fichte'nin özgün bir tarzda yorumlanmalarından ortaya çıkmıştır. Schlegel ve Novalis özellikle milleti, dilin saflığı, halk mitolojileri ve kültür ile özdeşleştirmektedirler. Bu yazarlar, eskiye ait toplumsal gelenekler olarak algıladıkları şeylerin restorasyonundan yanadırlar. Milletler öncelikle, dilde, mitlerde, kanunlarda, adetlerde ve tarihte ifadesini bulmuş ortak bir ruh ile ortaya çıkmış bir genel kültür üzerinde tesis edilirler. Dil özellikle 19. yüzyılda halk sanatları, şiirler vb. de yer alır. Gelenekselci muhafazakar düşünceye ilk ivmesini kazandıran şey, söyleminde var olan Aydınlanma karşıtlığıdır. Aydınlanma düşüncesi fazla mekanik ve materyalist bulunmaktadır. Millet, tarih tarafından şekillendirilmiş, bireylere karşı önceliği olan, biricikliği temin edilmiş, zaman zaman şahıslştırılmış manevi bir organizma olarak görülmüştür. Romantizm hem gelenekselci-muhafazakar hem de liberal özelliklere sahiptir. Bir yandan modernleştirici demokratik eğilimleri aşırı bir şekilde desteklemekte öte yandan bu tür değişimlerin önündeki geleneksel engeli oluşturmaktadır. (Çancı, 237-239)

Entegral milliyetçilik, genellikle Faşizm ile birlikte kavranmaya çalışılmaktadır. Alman Nasyonal Sosyalizmi'nde ırk teması önemli bir şekilde ön plana çıkmıştır. Bu milliyetçi tartışmanın içeriğinde aynı zamanda halk (volk) geleneği, Sosyal Darwinizm ve diğer fikri kaynakların belli bir tasnifi yer almaktadır. İtalyan Faşizmi'nde ise daha açık bir biçimde devlete (statism) vurgu yapılmaktadır. Bu düşünce aynı zamanda totaliter bir mizaca sahiptir. Her ikisi de saldırgan, yabancı düşmanı ve irrasyonalist bir milliyetçilik kavramsallaştırmasına dayanmaktadır. Her ikisi de Enternasyonalizm'e ve liberal milliyetçi düşüncelere düşmanca tavır içerisindedirler. Entegral milliyetçilik, liberal milliyetçilikten farklı olarak bilinçli bir biçimde emperyalist, anti-liberal, irrasyonalist ve militarist bir öze sahiptir. Belli bazı hakların ve milletlerin üstünlüğü anlayışı üzerine kuruludur. Başka bir deyişle, entegral milliyetçilik milletleri hiyerarşik biçimde tasnif etmiştir. (Çancı, 239-240).

## 5. SONUÇ

Ulus düşüncesi, Batı'dan dünyaya yayılmış bir sosyopolitik örgütlenme biçimidir. Sosyal yapıyı ulus, siyasal yapıyı da ulus-devlet şeklinde örgütlenme anlayışı modern dönemde hem ulusal hem de uluslar arası meşruiyetin kaynağını oluşturmuştur. Ve tutkal olarak milliyetçilik kullanılmıştır. Ulusların üzerinde inşa edildikleri dil, toprak, etnik köken, kültür, ortak geçmiş, din gibi unsurlar vardır. Fakat tarihsel olarak bunlardan hiçbiri tek başına ulusun kurucu unsuru olmamış, bunlardan yararlanılmıştır.

Küreselleşmeyle birlikte ulusal kültürlerin, ulusal ekonomilerin ve sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın büyük bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir çağda yaşıyoruz. Artık toplum mühendisliği aletleri kimin elindeyse eğitim, iletişim, yayın kimin kontrolündüyse, insanların aidiyet anlayışını onların belirleyebileceğini söyleyebiliriz. Bu ise devletin ulusu biçimlendirme imkânlarını azaltan bir unsur olacaktır.

Bazı ülke sınırlarının ortadan kalkması ya da önemsizleşmesi veya Avrupa Topluluğu'nun kurulması gibi çabalar ulus sonrası bir geleceğin, ulus-devletin aşılmasının işaretleri gibi görünüyor. Fakat 11 Eylül'den sonra artan etnik gerginlikler şiddetli istikrarsızlığa neden olmuş ve ulusa duyulan ihtiyacı yeniden ortaya çıkarmıştır.

Ulusların doğuşu üzerine tartışmalar ise kan bağı sonucu doğal bir zorunluluk mu, yoksa modernleşme ve sanayileşme döneminde ortaya çıkan bir kategorimi olduğu noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu tartışma özellikle Küreselleşme sürecinin yaşandığı dünyada ulusların varlığının tartışılır hale geldiği göz önüne alınırsa daha da önem kazanır.

Eğer uluslar tarihin doğal birimleri kabul edilirse, o zaman küreselleşmenin varlığı ulus gerçeğini değiştirmeyeceği gibi, ulus olmak için illaki sanayileşme ve modernleşme olgularının yaşanmasına gerek kalmaz. Eğer ulus modern bir olgu olarak görülüyorsa, o zaman modernleşmenin aşındığı veya kimilerince post modernleşmenin yaşandığı günümüzde ulusların da varlığının ortadan kalkabileceği kabul edilecektir.

Özellikle 1980 sonrası kendini hissettiren küresel ölçekteki ekonomik ve siyasi değişikliklerin etkisiyle klasikleşmiş mutlak egemenliğe ve kamusal alandaki totaliterliğe dayalı yapılanmanın yerini ulus üstü ve ulus altı düzeyde egemenliği paylaşan, farklılıklara açık kamusal alanı olan, minimal devlet anlayışına dayalı ulus devletler almaktadır. Küreselleşmeye yönelik refah ve küresel medeniyet öngörüsüyle bunu piyasa ekonomisinin sağlayacağı şeklindeki izah çabalarına olan ilgi devamlı azalırken milliyetçi ekonomik uygulamalara doğru bir yöneliş söz konusudur. Ekonomide liberalizme dayalı aşırılıkların törpülenmesi çareleri aranırken milliyetçi kaygıları içeren korumacı yaklaşım ve esaslar gündeme oturmaktadır. Tüm göstergeler milliyetçiliğin gerek ideolojik ve gerekse his ve tutumlar anlamında varlığını güçlü bir şekilde devam ettirdiğini işaret etmektedir.

## KAYNAKÇA

Anderson, B. (1993) , Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri Ve Yayılması, çev: İ.Savaş, İst. Metis.

Arı, T. (2006). Uluslar arası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yay., İstanbul.

Arnason, J.P. (1993), Ulusçuluk, Küreselleşme ve Modernleşme, <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergiyaziyazdir.aspx?dyid=1470> , 12.05.2014.

Bacık, G., (2002). "A Discussion on Ethnic Identity, Alternatives: Turkish Journal Of International Relations", Vol.1,No.1, Spring.

Ben-Dor, G. (1999), Minorities In The Middle East: Theory And Practise, Lyne Rienner Publishes.

Bostancı, M.,N., (2003), "Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik". Türkiye Günlüğü, Sayı:75, 5-33.

- Çancı, H. ,(2006), "Kurumsal Yaklaşımlar Çerçevesinde Milliyetçiliğin Niteliksel Sabitelerine Genel Bir Bakış" , Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.9/10, 233-246.
- Devic, A. (2002), Nationalizm, Regional, Multiculturalizm And Democracy, Bonn: Friedrich Wilhelms University, [http://aei.pitt.edu/584/1/see\\_02\\_2002.pdf](http://aei.pitt.edu/584/1/see_02_2002.pdf) , 08.05.2014.
- Esgin, A. (2001) ,"Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar", Aralık <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/49.pdf> , 08.05.2014.
- Erözden, O. (1997) ,Ulus-Devlet, Dost Kitabevi, Ankara.
- Habermas, J. (2002), Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbetleri, Ali Özcan, (ed.), Bakış yayınları, İstanbul.
- Kalkan, A. (2007), "Millet ve Milliyetçilik Kavramlarının Tahrifi" ,Vuslat Dergisi, Sayı:70,Nisan, 7-11.
- Karabağ, S. (2002), "Küreselleşme Ulus-Devlete Karşı Mı?", Jeopolitik Dergisi, 1:1, 144:151.
- Kurubaş, E. (2006) ,"SSCB Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslaşma Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme", Uluslararası Hukuk ve Politika Cilt 2, No: 5 ss.112-133.
- Keane, J. (1993), Nations, Nationalizm And The European Citizen, Publisher by University of Westminster Press, Number 2, 2Autum .
- Leca, J. (1998) ,Uluslar Ve Milliyetçilikler, Çev: Siren İdemem, Metis Yayınları, İstanbul.
- Lenin, (1998), Ulusal Siyaset ve Proleter Enternasyonalizm Sorunları, Çev. Kenan Somer, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara.
- Öymen, O. (2005), Ulusal Çıkarlar, Küreselleşme Çağında Ulus Devleti Kavramak, Remzi Yay., Ankara.
- Peköz, M. (2007) , "Küresel sistemin Ulus Devlet İnşası ve Ortadoğu'nun İşgali", [http://www.sendika.org/yazi.php?yazi\\_no=9283](http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=9283) , 16.05.2014.
- Smith, D. A. (2002) ,Küreselleşme Çağında Milliyetçilik, çev: Derya Kömürcü, Everest Yay., İstanbul.
- Smith, A., (1999), Milli Kimlik, çev: Bahadır S.Şener, İletişim, İstanbul.
- Smith, D. ,, (2002), Anthony, Ulusların Etnik Kökeni, çev: Sonay Bayramoğlu, Dost Yay., Ankara.
- Sönmezoğlu, F. (1996), Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, DER Yayınları, İstanbul.
- Sönmezoğlu, F. (1995), Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Stalin, J. (1994), Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürge Sorunu, Çeviren: Muzaffer Ardos, Sol Yayınları, Üçüncü Baskı.
- Şahin, K. ,(2007) ,"Bir İdeoloji Olarak Milliyetçilik" , Akademik Bakış, Sayı:12, 1-9.
- Yıldız, A. , (1995) , "Ulus, Ulusçuluk ve Ulusal Bütünleşme", <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=236> , 07.05.2014.
- Wallerstein, İ. (2000), "Halklılığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik ve Etniklik", Balibar-Wallerstein, Irk Ulus Sınıf, Metis Yayınları, Çeviren: Nazlı Ökten, Üçüncü Basım.